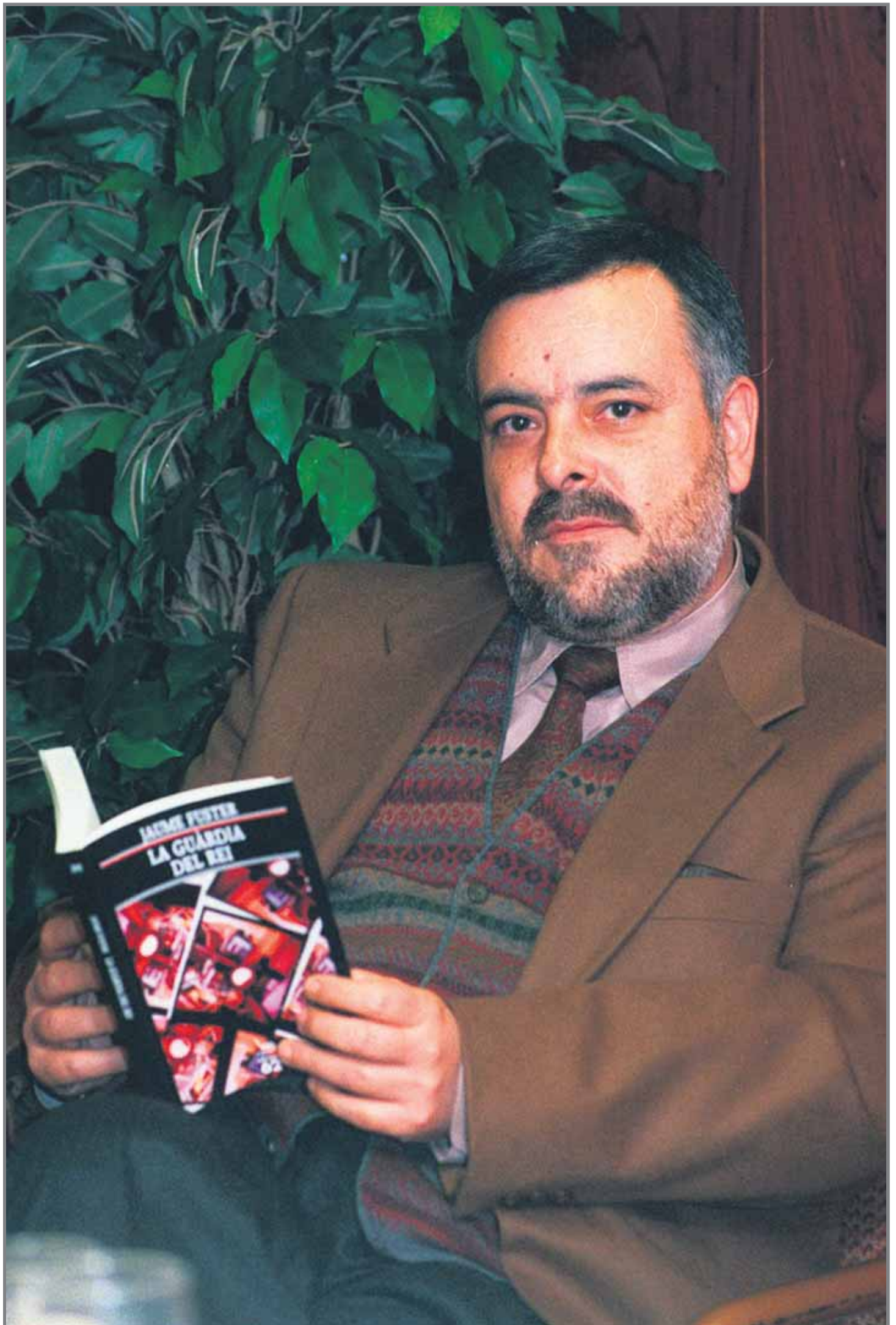

Jaume Fuster
va publicar el 1972
'De mica en mica
s'omple la pica', una
de les obres amb
més èxit en català,
amb uns 200.000
exemplars venuts
CRISTINA CALDERER

Gènere negre sense límits

Fa vint anys de la mort de Jaume Fuster (Barcelona, 1945-1998), un dels autors, amb Pedrolo i Tasis, que van renovar i impulsar el gènere negre i policíac a Catalunya

Aquest 2018 es compleix l'efemèride de vint anys de la sobtada mort de Jaume Fuster, un dels escriptors més destacats que han tingut les lletres policiaques a casa nostra: narrador, articulista, columnista, traductor, director de col·leccions i membre de col·lectius, el seu camí dins del gènere negre començà durant el difícil període del postfranquisme i amb totes les conseqüències que això comportà.

Per conèixer la seva trajectòria, és necessari fer un repàs als fets polítics i socials que van viure l'autor i la seva generació. Ens trobem que per primer cop –després de molts anys de dictadura– les reivindicacions de tipus lingüístic i el ressò social afavorien la utilització del català com a llengua literària cada vegada amb més èxit de públic. Tot aquest fenomen quedà pendent d'una veritable alfabetització dels ciutadans, lectors en potència i reals. És després del 1975 quan les reivindicacions –de Fuster i de molts d'altres– engegaren un veritable moviment ideològic, d'ampli ressò social en les forces polítiques democràtiques en favor del català; d'aquí que l'èxit editorial hagués d'esperar fins a la darrera dels setanta i principis dels vuitanta, quan s'engega un projecte de recuperació lingüística.

La tria de Jaume Fuster fou, doncs, la de l'opció per l'expressió en català i la de servir, amb l'ús de la llengua, a la normalització de la situació literària del moment. És per això que l'opció per un gènere con-

cret –el negre i el policíac en aquest cas– té un sentit històric i estètic digne d'esment. Aquest tipus d'històries que defensà Fuster havien tingut èxit als Estats Units i a la resta de l'Europa Occidental i havia començat a penetrar a l'Estat espanyol als anys vint i trenta i, dissortadament, s'havia desfet en les misèries culturals per motius que ara no ens dedicarem a recordar.

Era, doncs, el moment oportú per a un tipus d'escrits amb expectatives d'èxit de lectors, al qual es podia sumar la qualitat literària del producte. De fet, en aquelles converses barcelonines entre Jaume Fuster (autor oblidat) i Manuel Vázquez Montalbán (autor recordat), Fuster li deia: "L'art radica a contar històries amb l'art d'ajuntar paraules. Contar històries amb personatges i amb ambients. La gent té ganes de llegir històries. Allò que m'interessa de debò és connectar amb el públic lector. Vull tenir lectors. No oblidis que sóc català de soca-rel i per tant, jueu-fenici"

No hi ha dubte que les paraules de l'escriptor eren tota una declaració d'intencions. D'aquella generació –la dels setan-

Va apostar fort per la llengua catalana

ta– resta, per exemple, l'afecció pel cinema. De fet, tot i que la majoria de les novel·les de Fuster transpiren aquest amor pels films clàssics –cosa molt repetida en els autors del moment; cas de Terenci Moix– potser *Tarda, sessió contínua*, 3,45 és un dels treballs que millor reflectiren la seva formació generacional. Ambientada a la Barcelona dels seixanta, la novel·la és la tarda d'un infant que es dirigeix a veure una pel·lícula nord-americana dels anys cinquanta, la versió de *Collita roja* de Dashiell Hammett, interpretada per Humphrey Bogart i Lauren Bacall. La novel·la de

Ofèlia Dracs, grup literari del qual va formar part Fuster (a l'esquerra de tot), al costat de noms com ara Joaquim Carbó, Margarida Arizeta, Jaume Cabré, Maria Antònia Oliver, Vicenç Villatoro, Isidre Grau, Joan Rendé, Assumpció Cantalozella... / ARXIU

Fuster mostra la infantesa d'un nen del Raval –aquell de la plaça del Padró tan freqüentat per l'escriptor–, amb una clara afeció pels llibres policíacs, pel cinema nord-americà dels cinquanta i pels còmics de les llibreries de vell.

Ara bé, de les aportacions concretes i dels mèrits individuals de Fuster, en podem destacar una línia temàtica amb protagonisme destacat. Es tracta de l'opció pels relats de tipus detectivesc que és, si voleu, una reminiscència de la formació literària de l'escriptor, però alhora suposa l'explotació d'una via de coneixement, d'aprofundiment i de treball posterior que el porta –en virtut dels criteris citats: l'opció per una literatura d'ampli abast de públic– a concretar-se en aquesta mena de literatura. Això no vol dir, ni de bon tros, que la tria fos el camí més fàcil. Ben al contrari, el camí més fàcil hauria estat optar per una altra llengua i d'altres manifestacions de més èxit.

La prolífica producció dins del gènere negre i policíac de Fuster cal situar-la dins d'un títol referencial i també ben oblidat. L'aparició d'Enric Vidal a *De mica en mica s'omple la pica* o, anys més tard, *La corona valenciana* és, en part, la projecció d'una literatura barcelonina hereva de Rafael Tasis i Manuel de Pedrolo, dos dels seus referents. Sobretot el primer títol retrata una societat en què es podria destacar el canvi de població amb la immigració i l'arribada del turisme i aspectes més con-

crets com ara l'evasió de capitals als bancs suïssos, que recorden novel·les clàssiques nord-americanes. A la segona, el motiu del robatori d'unes joies serveix per fer un recorregut pel País Valencià. De fet, el viatge és un motiu literari associat a l'obra de Fuster, ja que en les dues novel·les que citem hi ha un itinerari per Europa i els Països Catalans, una de les seves grans obsessions com a concepte d'unió identitària i que no es cansà de reivindicar. Una altra

La ciutat de Fuster és la Barcelona preolímpica

constant és el paper que hi tenen les dones, des de l'alliberada turista europea fins la *femme fatale* de *La corona valenciana*. Aquest segon component ens remet al comportament dels personatges i al desenvolupament de les accions a l'estil de Dashiell Hammett, que Fuster considerava el millor autor del gènere. Això per no parlar de l'univers de referències onomàstiques i les clares reminiscències de Raymond Chandler, fins arribar a al·lusions a la mítica *Série Noire*, la col·lecció que després serví de precedent a *La Cua de Palla*

de Pedrolo i, per extensió, a *La Negra*, que dirigí Fuster mateix.

Amb Lluís Arquer, el seu detectiu dels vuitanta, vam aprendre com un detectiu a l'estil nord-americà –no hi falten les con-comitànies amb Ross Macdonald i el seu Lew Archer– es passejava pels baixos fons barcelonins. Plena de simbologies i al·lusions a altres autors i personatges del gènere negre i policíac (feu memòria de quin detectiu clàssic tenia una secretària enamorada o bé quin fumava en pipa sobretot quan s'avorria a casa seva), destaquen *Sota el signe de sagitari* i *Les claus de vidre*. Aquest darrer títol és una sèrie de relats que van ser un intent de fomentar la relació amb el lector de tal manera que aquest contribuís a *acabar les històries*, a omplir els blancs de la narració. Implicar el lector en la construcció de la història, fer-lo una mica detectiu, ultrapassava bona part d'allò que fins aquell moment havia estat la literatura policíaca amb final tancat. Era allò que algú havia anomenat una *obra oberta* destinada a la col·laboració del públic, pensada com a guió de televisió. En aquest sentit, ens trobem una vegada més amb un autor que pensava en la seva potencial clientela, como diria l'altre Fuster (Joan).

De la incorporació i de l'èxit de tots aquests títols, també en va formar part la ciutat. La ciutat de Jaume Fuster és la Barcelona preolímpica, que aportava el marc propici per a l'aparició d'una sèrie de per-

sonatges que, en realitat, només calia rescatar del món de la prostitució i de les drogues. Ambients com la Rambla, la plaça Reial i el Raval són els més sovintejats a les seves novel·les i completen aquest recorregut per la Barcelona oculta. Dins les seves novel·les negres, Fuster representa els espais amb tota simplicitat, mancats d'artifici, perquè allò que feia l'autor era gairebé una crònica de la societat que l'envoltava. Si filem més prim, no tardem a adonar-nos com és de freqüent trobar, en la seva narrativa negra, una denúncia de la corrupció de les institucions i classes dominants; aspectes, d'altra banda, clàssics dins del gènere. Era precisament la Barcelona d'aquells anys, des de la postguerra fins als anys vuitanta, un marc idoni on hi havia hagut alguns dels casos més sonats de la corrupció i de crims organitzats des del poder o amb la seva aquiescència.

Aquesta tendència a situar les novel·les en contextos identificables per als lectors

Representa els espais mancats d'artifici

va mantenir-se en altres obres de línia detectivesca. Recordant l'ambient de la Cerdanya, lloc de procedència familiar de l'escriptor, ens trobem amb *Les cartes d'Hercules Poirot*, que era, com deia Fuster mateix, "una mena d'híbrid entre la novel·la, el guió televisiu i una obra de teatre". Situada en un balneari a la Cerdanya entre dues guerres –la mundial i l'espanyola–, l'obra no deixa de ser novament un clar homenatge –nèra un admirador confès– als personatges del crim de l'habitació tancada i a la novel·la policíaca clàssica, que després també serà adoptada per un autor ben conegut dins la seva sèrie. Darrere queda, també, novel·la realista, novel·la fantàstica, novel·la policíaca juvenil, novel·la interactiva amb Àlex Barcelona i aquella història epistolar a quatre mans amb Antoni Lloret, fins i tot la novel·la reportatge a l'estil *A sang freda*, de Truman Capote, amb la contribució de Fuster en el cas de la mort del jove Guillem Agulló, assassinat a Montanejos.

Cal recordar, doncs, Jaume Fuster com l'introduïdor del gènere negre barceloní durant la dècada dels setanta, com l'autor que va contribuir a la dignificació de l'escriptura en llengua catalana, l'home que va consolidar un públic lector amb unes dosis justes d'innovació textual i que va treballar de valent per la professionalització dels escriptors. Si a la literatura policíaca cal posar-hi fites, posem-hi, doncs, les adients. *

Un noi de pel·lícula

Qui coneix Àlex Martín Escibà no pot evitar relacionar la seva imatge, més per la banda conceptual que física, amb pel·lícules d'espionatge, d'acció, policíiques... *El nostre home a l'Havana*, perquè fa classes de català a la Universitat de Salamanca. Alguna de la sèrie de l'agent 007, perquè la seva parella té el magnetisme d'una noia Bond. *Pánico en la escena*, per posar una de Hitchcock i perquè Martín mai pateix aquesta mena de pànic. *L'especialista*, no per l'Stallone (només s'assemblen en el blanc dels ulls i el negre de... bé, tant és), pels erudits coneixements de literatura negra i policíaca que atresora. És un home afable, inquiet, xerraire i de riure fàcil, que amaga una rata d'arxiu, de biblioteca, i això li permet anar generant molta bibliografia especialitzada. *Solo o en compañía de otros*, perquè tant publica en solitari com en col·laboració amb altres especialistes.

Acaba de publicar *Jaume Fuster, gènere negre sense límits*, en què analitza

guions, tasques editorials, articles teòrics i documentació inèdita, com a evidència del seu grau d'implicació. Un assaig sobre un escriptor sense límits, treballador, innovador infatigable i jugador compulsiu que va modernitzar el gènere a casa nostra, com ho van fer, en les seves respectives llengües, Jean-Patrick Manchette, Leonardo Sciascia, Manuel Vázquez Montalbán...

Tot just fa un any va aparèixer *Continuará... Sagas literarias en el género negro y policiaco español*, de Martín i un dels seus companys a Salamanca, Javier Sánchez Zapatero. L'obra revisa la història del gènere a partir de les anàlisis de les principals sèries policíiques al llarg del segle XX, creades per autors com ara Alicia Giménez Bartlett, Lorenzo Silva i Francisco González Ledesma. Un panorama global amb centenars de referències entre autors, títols i personatges, tot contrastat i documentat amb un academicisme estricte.

Finalment, s'acaba de reeditar *La Cua de Palla: retrat en groc i negre* (Alre-

JAUME FUSTER, GÈNERE NEGRE SENSE LÍMITS

Alex Martín Escibà
Editorial: Alrevés
Barcelona, 2018
Pàgines: 205
Preu: 20 euros

CONTINUARÁ...

Alex Martín i Javier Sánchez Zapatero
Editorial: Alrevés
Barcelona, 2017
Pàgines: 218
Preu: 17 euros

Àlex Martín és especialista en literatura criminal
ANA PORTNOY

l'obra del novel·lista i guionista barceloní (1945-1998), un dels iniciadors del gènere en català, juntament amb Manuel de Pedrolo i Rafael Tasis, de qui Martín també va publicar un assaig el 2015, *Rafael Tasis, novel·lista policíic*, a Alrevés, editorial en què dirigeix la col·lecció Crims.cat.

En l'assaig sobre l'obra de gènere de Fuster ens explica que el negre i policíic a Catalunya no va tenir una tradició pròpia fins ben entrada la dècada dels setanta. Fuster va inaugurar un camí que anomenava de "lladres i serenos". El llibre mostra bona part de la recepció del gènere durant aquells anys, a més d'oferir una anàlisi de l'obra policíaca de l'escriptor: novel·les, traduccions,

vés, 2011), que Martín signa amb Jordi Canal, un altre savi del gènere, director de la Biblioteca La Bòbila de l'Hospitalet de Llobregat, que compta amb un magnífic departament dedicat al gènere. Ells mateixos expliquen que "parlar de La Cua de Palla és traçar una història de gairebé cinquanta anys, atzarosa, plena d'alts i baixos, de grocs i negres, que ha portat i encara porta molta cua". Ens hi ofereixen la història i anàlisi de totes les etapes de La Cua de Palla i, per tant, del gènere negre i policíic des dels anys seixanta a Catalunya. Una obra de consulta i també de lectura amena.

Tot plegat fa que, tot i que visqui a Salamanca, Àlex Martín sigui, sens dubte, *Un dels nostres*. *